Чыла элласе пролетарий-шамыч, ушныза! *Ленин—Сталин паша верч кучедалаш ямде лий!*

Ямде лий

ВЛКСМ МАРОБКОМЫН ОРГАНЖЕ
Адрес: Йошкар-Ола, Совет üрт, „Ямде лий“ редакций

Виян лийже Первый Май пайрем!

Первый Май

Толын шуо Первый Май,
Йырваш муро шергылтеш.
Кечыжат моткочак сай,
Илышна гай волгалтеш.

Май пеледыш пеледалын
Сылне шошо млaндешна.
Тул гай йӱлшӧ знамянажым
Кӱш нӧлталын эртена.

Моло дене тӧр тошкалын,
Пионерий, ошкылал!
Муро мурым тау ышталын
Пиал пушо Сталинлан.

Илыш кече раш ончалын,
Эрык мландым сылнешта.
Паша калык рӱж эрталын
Вий-куатшым ончыкта.

Соколов Игнат.

Лектубай район,
Каданский НСШ,
5-ше класс.

ЧЫЛА ТӰНЯСЕ ШЕМЕР-ШАМЫЧЫН ПАЙРЕМЫШТ

Первый гана пролетарский маевкым витле ий ончыч, 1890 ий 1 майыште, Европын кугу олалаштыже эртарыме. Тиде кечын пашазе классын общий международный выступленийжым тӱня первый гана ужын. 1890 ий гыч тӱҥалын, боевой маевка-шамыч ий еда эртаралтынытда эртаралтыт.

Таче великий пролетарский пайрем—Первый Май.

Первый Май—пӱтынь тӱнясе пролетариатын революционный вийжым боевой ончымаш кече.

Тиде кечын пӱтынь тӱнясе пролетариат пашам кудалтен, йошкар знамя да революционный лозунг-шамыч дене демонстрацийыш лектыт. Нуно пашазе ден шемер-шамычым пызырналт илымаш гыч утаралтшаш верч кучедалаш ӱжыт, шке илышыштым саемдаш требоватлат.

Тенийысе Первый Май пайрем кокымшо империалистический сар жапыште эрта. Уло тӱнясе шемер-шамыч Первый Май пайремым империалистический сар ваштареш, мир да эрык верч кучедалме лозунг дене эртарат.

Тачысе кечын капиталистический элласе шемер-шамычын йочаштат ачашт-авашт да изашт, акашт дене пырля демонстрацийыш лектыт. Нуно тунемаш правам пуаш, эрыкан илышым ышташ требытлат. Шужымаш да кӱчызылык ваштареш, капитализм да сар ваштареш шке йӱкыштым луктыт.

Пеледше социалистический элыште гына 1 майым куанен пайремлат. Мемнан куатле родиныште пашазе ден шемер - шамыч пиалан илышыште куанен илат. Тиде кечын пӱтынь советский калык партий ден правительствылан, родной Сталинлан мучашдымын преданный улмыжым, шкенжын куатле вийжым уло тӱнялан эше ик гана ончыкта.

Кугуеҥ - шамыч дене пырля, меат, тӱняште эн пиалан йоча-шамыч, Первый Май кечын пайрем вургемым чиен, уремыш лектына. Йошкар знамям да вождь-шамычын портретыштым кӱшкӧ нӧлтен, сылнештарыме колонна дене митингыш ошкылына, революционный муро-шамычым куанен мурена. Кунам от куане, вет ме пиалан элыште илена, мемнан верч йӧратыме великий вождь Сталин йолташ тырша! Тидлан ме „сай“ да „отлично“ отметка дене гына тунемшаш улына. Кызыт мемнан ончылно выпускной ден проверочный испытанийлан сайын ямдылалтшаш кугу задача шога. Мыланна испытанийым сайын да отлично сдатлышаш верч пеҥгыдын тыршыман.

Майский марш

Эҥыж_вӱд гай койын
Шулыш ӱжара.
Кече шӧртньын-тойын
Йолжым йыр шара.

Умыр шошо эрже
Эркын пожалтеш.
Май кечеш садерже
Тӱзланен уэш.

Южшо яндарештын
Тӱнӧ шокшо сай.
Знамя-влак тайнештыт,
Май пеледыш гай.

Сылне уремнаже,
Весела йыр-ваш.
Лӱшкӧ, пайремнаже,
Шергылт таче, марш!

Нигунамсе дечын
Мур йоҥгалтше вошт.
Мемнан пиал верчын
Тау, Сталин вождь!

Антонов Ивук.

Первый Май пайрем лӱмеш выставкым ыштеныт

Йошкар-Ола детско-технический станций Первый Май пайрем лӱмеш 30 апрельыште выставкым почын. Тыште юный техник-шамычын шӱдӧ утла творческий пашашт ончыкталтын. Выставкыште чылаже 32 авиамодель, 13 радио экспонат, пиалан йочалык тема дене фотоальбом адак сай художник-шамычын посна сӱретыштым ончыктымо. Тугак юннат-шамычын посна отдел дене ямдылыме альбом-шамычым пеш сайын ыштыме.

Ник. Кожаев.

41

МЕМНАН ШКОЛЫСО ТУНЕМШЕ-ШАМЫЧ! НАУКЫМ ОВЛАДЕВАТЛЫЗА, ЛЕНИНЫН—СТАЛИНЫН ПАШАЖЕ ВЕРЧ БОРЕЦ ЛИЯШ ЯМДЫЛАЛТСА!

Пиалан йоча. Фотоэтюд С. Чуршуковын.

АРТИСТ ЛИЯМ

Шемер-шамыч Ленин ден Сталинын вуйлатымышт дене кугыжан власть годым у, пиалан илыш верч кучедалыныт. Нуно маевкым погынен, капиталист, помещик, кугыжа деч посна илышаш нерген кутыреныт, у илышым ыштышаш верч кучедалшаш нерген ойленыт. Вот тудо илыш толын. Ме ынде нунын шонымо гай илышыште илена. Ожно шемер-шамычын йочаштлан, корно лийын огыл: нуно тунемын, кӧ лияш шоненыт гын, лийын кертын огытыл.

Ынде тыге огыл: Ме пиалан улына: вет тунемынат кертына, кӧ лияш шонена—лийына. Мыят шкемын шонымем шуктем: музыкант лиям. Мыланем ачам гармоньым налын пуыш, а мый кузе куанышым!

Чермазов Абрам.
Ронго район,
Кужмарий НСШ.

Шкенан элнам аралаш

Капиталист - шамыч мемнан советский элым шалатынешт. Садлан лийын, мемнан калыкна шке элжым аралаш эре ямде шога. Летчик - шамычнан чапышт тӱня мучко шарлен. Мыят летчик лияш шонем, шке элем аралаш мыйынат каймем шуэш.

Эше летчиклан тунемаш каймешке жап шуко уло. Мый 4-ше классыште велэ тунемам. Но средний школым тунем лектам гын, летный школыш каемак.

Волков Семен.
Косолапово район,
Ляжмарий начальный школа.

Йошкар-Оласе 4 номеран НСШ-те тунемше-шамыч (шола гыч пурлашке): Мармышева Лиля, Ефремов Толя, Кириллова Настя, Черваков Аркадий, Захватова Октябрина. Нуно 1 май пайремым чыла предмет денат отлично оценка дене вашлийыт.
·Фото С. Чуршуковын.

Сай да отлично тунемаш чыла условий уло

Капиталистический эллаште шемерын йочашт шужен, йӧсланен илат. Мемнан пеледше элыште гына пиалан йоча - шамыч куанен илат.

Мый 4-ше „В" классыште тунемам. Ме ачан-аван шым икшывыже улына. Мемнан верч правительство да лично великий вождь Сталин йолташ кугун тыршат. Мыланна чыла условийым ыштеныт. Партий ден правительство шуко йочан ава-шамычлан йочам сайын ончен кушташышт окса дене полшат. Мыйынат авам ынде кокымшо гана кок тӱжем тенге дене оксам налын. Тиде пеш кугу полыш. Ме куанен илена, куанен тунемына.

Мый школышко кече кодыде, аккуратно коштам. Дисциплинированный улам. Общественный пашам активно ыштем. Ик начар отметкемат уке. Ончыкыжат „сай" да „отлично" отметка дене гына тунемаш тӱҥалам.

Казаков Аркадий,
Йошкар-Ола, 1- ше номеран школа, 4-ше „В" класс.

Мый отлично тунемам

Мый школышто кумымшо ий тунемам. Кум ий лиеш, эре „отлично" отметка-шамычым велэ наледем. Тыште нимогай секретат уке: кӧ тырша гын, чыла кертеш. Вот мыят тыршем: урокышто кажне кечын уым пален налам, мӧҥгыштем эре лудам, мӧҥгыш пумо заданийым эре ыштем.

Васильев Вася.

Йоча - шамыч! Мемнан элыште чыла йоча-шамычланат отличнын тунемаш кӱлеш. Вет тидлан мемнан чыла условий уло. Тунемде ме коммунизмым ыштен она керт. Мый тидым палем. Садлан чыла предмет дене „отличнын" тунемаш тыршем. Ынде мый кугурак класс - шамычлаштат тыге тунемаш тӱҥалам.

Васильев Васлий.
Йошкар-Ола район,
Сенькан начальный школа,
3-шо класс.

Класс шотышто иза-шольо-шамычлан, капиталым узникше-шамычлан, пӱтынь тӱняште пашазе классым утарышаш верч кучедалше-шамычлан—мемнан братский саламна!

Китайыште Пограничный районысо йоча ясле.

„ПИЙ-ШАМЫЧЫМ ПУКШАТ, А ЙОЧА-ШАМЫЧ ШУЖЕН ИЛАТ"

Шукерте огыл, Лондоныште поян-шамычын породистый пийыштым ончаш выставкым организоватлыме ыле. Нине пий-шамыч верч кузе тыршат, нунылан могай тамыле кочкышым пукшат, кузе нуным мушмо да шерме нерген газетлаште шуко возалтыныт.

Поян-шамыч шке пийыштлан оксам тӱжем тенге дене кучылтыт. А английский пашадыме-шамычын шужен илыше йочаштлан правительство пособийым кугемдаш ок тырше. Ик врач пашадыме-шамычын школышто тунемше икшывыштын тазалыкыштым ончен. Шӱдӧ лу йоча гыч шым йоча гына таза улыт улмаш. Молыжо шужен илыме дене явыгеныт.

Выставкыште пий-шамычлан премийым ойрымо кечын, икмыняр енг-шамыч кугу плакатым кучен, трибун деке толыныт. Плакатыште тыге возымо ыле: „Пий-шамычым пукшат, а йоча-шамыч шужен илат".

Английысе поян-шамыч пийым сай условийыште ашнат. Нуно пий-шамычлан шергакан кочкышым ямдылат, шӧртньӧ тарелка гыч пукшат. Пий-шамычым ончашлан лӱмын нянькым да лакейым гына огыл, но эше ветеринар ден пӱй эмлыше врачым кучат. Пийшамычлан чапле каныме пӧрт да санаторий-шамычым ыштыме. Поян-шамыч пий-шамычым ин шерге материй да шерге коваштешамыч дене ургымо костюмым чиктен-шагалтат. Лу пар дене йолеш чийме ӱзгарым ыштыктат.

Пий шӱеш шергакан кӱшамыч дене ыштыме лентым пижыктат. Шӱеш пыжыктыме ик лентылан кучылтмо оксашт дене лу дене шужен илыше йочашамыч идалык мучко кочкын илен кертыт ыле.

В. К.

ШУЖЫШО, ЯРНЫШЕ ЙОЧА-ШАМЫЧ

Нью-Йоркышто (Америкын Соединенный Штатлаштыже) тиде ийын февральыште врач-шамыч пашадыме-шамычын 541 йочашт тазалыкыштым онченыт. Нуно чыланат черле улыт улмаш. Нунын кокла гыч шукышт кум-ныл чер дене черле улыт. Чыла тиде чер шужымаш да пеш начарын илыме дене лийын.

Доктор американский пашадымын йочажын тазалыкшым онча.

Лю-лин пионерский отряд

Китайский пионер-шамыч самообороны отряд шамычлан шке илыме районлаштым аралаш полшат. Чӱчкыдынак йоча-шамыч подозрительный енг-шамычым кучат.

Китайыште чылалан палыме Лю-лин пионерский отряд уло. Тиде отряд шке пионерже-шамычым тоя дене вооружитлен. Отрядын карцерже уло, тушко пионер-шамыч кучымо енг-шамычым кондат.

Ик гана Шелуй уездыште ик купец пионер-шамычлан пропускым ончыктен огыл. Тунам нуно тревогым тарватеныт. Нунылан полшаш тоя дене вооружитлалтше йоча - шамыч куржын толыныт. Нуно купецым авыренытат, уездный правительство дек нангаеныт. Тушто купецым, пропускым ончыкташ отказатлымыжлан штрафоватленыт. Тудлан Лю-лин пионерский отрядлан 10 мечым ышташ заставитленыт.

5 майыште — большевистский ПЕЧАТЬ кече

„ЯМДЕ ЛИЙ“ ГАЗЕТЫН ДЕТКОРЖО ДЕН ЛУДШО-ШАМЫЧЫН СЛЕТЫШТ ЭРТЕН

Тений март тылзыште, Морко район, Кугу-Кожлаял неполный средний школышто „Ямде лий“ газетын деткоржо ден лудшо-шамычын слетышт эртен.

Слетышто „Ямде лий“ газетын пашаже нерген „Ямде лий“ редакцийын представительже докладым ыштен. Слетыш чылаже 105 тунемше ден пионер-шамыч погыненыт ыле.

Доклад деч вара прений лийын. Прениймыште кутырышо йоча-шамыч „Ямде лий“ газетын сай пашаж ден ситыдымашыже-шамыч нерген ойлышт.

— „Ямде лий“ газета интересный лийын, тудо мыланна тунеммаште кугу полышым пуэн шога,—ойлен 7-ше классыште тунемше Митрофанов Ананий.— Но газетын ситыдымашыжат уло. Марий писатель ден поэт-шамычын возымыштым шагал печатла. Ончыкыжым сылнемутан литературым утларак печатлаш кӱлеш,—манын шке мутшым пытарыш Ананий.

Митрофанов Ананий почеш деткор Кузнецов Алексей выступатлыш. Тудо газетын ситыдымашыже-шамычым критиковатлыш.

— „Ямде лий“ редакцийысе посна пашаен-шамыч, — ойла Кузнецов Алексей, — деткор-шамычлан шумутым ситышын возен огыт колто. Теве мый стих-шамычым колтенам ыле. Стихшамычлан содержаний шот дене сайын умылтарен, вашмутым возаш кӱлеш ыле. Но редакций гыч „тыйын стихет-шамычын ритма ден рифма уке“ манын общо мут дене велӧ вашмутым колтеныт. Тыгакак урок деч вара отделын ситыдымашыже уло. Ситыдымашым сайын умылтарен вашмутым ок пу,— манеш Алексей.

Слетышто чылаже 5 еҥ выступатлен. Нуно чылалан „Ямде лий“ газетыш тунемме-шамыч нерген, пионерский отряд-шамычын паша опытыштым утларак возаш кӱлмым ончыктышт. Адак йоча-шамычын творчествыштым (ойлымашым, стихым, сӱретым) эреак печатлен шогаш кӱлмым палемдышт.

„Ямде лий“ газетын ситыдымашыжым критиковатлыме дене пырля шкенынтын школьный пырдыж газетын ситыдымашыжым, дисциплиным пудыртышо посна тунемше-шамычым критиковатлышт.

Тунемше-шамыч „Ямде лий“ газетын деткоржо да лудшо-шамычын слетыштым чӱчкыдынрак эртараш йодыч.

„Ямде лий“ газетын редакцийже пионер ден тунемше-шамычын ончыктымо ситыдымашым пытараш пеҥгыдын пижеш.

И. Музуров.

„Правда“ газетын редакцийже да типографийже. МОСКВА.

Нуж-Ключ НСШ-те (Морко район) пырдыж газета шке жапыштыже лектын шога. Снимкыште: редколлегийын членже-шамыч пырдыж газетым возат. Шола гыч пурлашке: Волков Вася, Тарасов Егор, Волков Ваня.

Фото М. Чуршуковын.

КУЗЕ МЕ ЖУРНАЛЫМ ЛУКТЫНА

Ик гана классный погынымашыште тунемше - шамыч классный журналым лукташ кӱлмӧ нерген ойым луктыч. Тунамак редколлегийым сайлышт, мыйым редакторлан шогалтышт. Ме, редколлегийын кум членже-шамыч — Пегенеев Коля, Воронцов Алеша да мый, тудо кечынак первый номерлан планым ыштышна. Журналлан лӱмжӧ „Юность“. Тушко йоча-шамыч школьный, отрядной илыш гыч ойлымаш, очерк, стихотворений - шамычым, йомакым, туштым, молымат возат. Эн активный Бусыгина Мария, Кочева Нина, Рыбаков Сеня, Козырев Филимон, молат возен шогат. Журналым самырык художник Леня Бусыгин сылнештара. Тудо иллюстрацийым, сай сӱрет-шамычым ыштылеш.

Первый номерым Иосиф Виссарионович Сталинын 60 ий теммыже лӱмеш лукна. Тушко вождьын илышыже да пашаже нерген статья-шамычым газетла гыч пуртылна. Йоча - шамыч Сталин нерген стихым, мурым возеныт ыле.

Журнал мыланна кугун полша: руш йылме дене ме сочиненийым начар возена ыле, кызыт ятыр тунемын улына.

„Пионерская правда“ газетын редакцийже рукописный журналлан конкурсым увертарен ыле. Тушто меат шкенан журнална дене участвоватлена.

Вася Загайнов.

У-Тор'ял район,
Орша средний школа.

ЭРТЫШЕ ГЕРОИЧЕСКИЙ ЖАП ГЫЧ

Тошто газета-шамычым лудат гын, жапын машинышкыже логалмыла чучеш. Тудо тыйым эртыше жапыш нангая, тыйын ончыланет шукерте илышын картиныже-шамыч почылтыт. 1912 ийыште, коло кандаш ий ончыч печатлыме „Правдан“ нарынчалгыше страницыже-шамычым онет гын, тиде картина-шамыч тларак героический да чапле лийыт. Кажне страница, кажне статья, хороникын кӱчык сообщенийже-шамыч, даже увертымаш-шамычат кугыжа да тудын приспешникше-шамыч ваштареш, шемер калыкын чыла эксплоататорышт-шамыч ваштареш честный, отважный еҥ-шамычын кучедалмышт верген ойлат.

1912 ий, шыже. Государственный Думыш сайлымаш тӱҥалеш. Министр, помещик да фабрикант-шамычлан келшыше заков ваштареш шогалше еҥ Думышто иктат ынже лий, манын кугыжан правительство тыршен.

„Правда“ тидын деч изиш ондакырак гына лекташ тӱҥалын: большевик-шамыч пашазе-шамычын погымо окса дене 1912 ийын майлан гына типографийым ыштен кертыныт, а 5-ше майыште кече еда лекше массовый пашазе газетын первый номерже лектын. „Правда“ пӱтынь элысе пашазе-шамыч коклаш шарлен. Газетым кугыжан чиновник—цензор-шамыч проверятленыт. Садлан лийын, „Правдаште“ кугыжан властьым сӱмырал шумо, революцийым ышташ кӱлмӧ нерген викак возаш ок лий улмаш. Но „Правда“ ойлен: ме 1905 ийыште мом добиватлынена ыле, тудымак добиватлаш тӱҥалына. Пашазе-шамыч тиде мут-шамычым пеш сайын умленыт.

Владимир Ильич Ленин тудо жапыште кугыжан сыщикше-шамыч деч граница вес велне шылын илен. Российысе большевик-шамыч газетым лукташ тӱҥалыштт, тудын страницыштыже партий кажне кечын шӱдӧ да тӱжем дене пашазе-шамыч дене кутырен кертше, манын тудо шукертак мечтатлен. Ленинский мечтам Сталин да Молотов йолташ-шамыч шуктеныт. Нуно „Правдам“ организоватленыт. Но вашке Сталин йолташым арестоватленыт. Тудым Сибирьыш колтеныт. Ссылкыште Иосиф Виссарионович шуко жап лийын огыл: тушеч куржын. 1912 ийын 25 сентябрьыште, лач Государственный Думыш сайлаш ямдылалтме жапыште, Сталин йолташ Петербургыш пӧртылын. Тудо уэш „Правдам“ вуйлаташ тӱҥалын.

„Правда“ пашазе-шамычым убеждатлен: Думышко пашазе шамыч деч депутатлан большевик-шамычым сайлаш кӱлеш. Большевик-шамыч деч моло Думын трибунжо гыч шемер-шамычым аралышаш нерген нигӧат ок выступатле. Пашазе-шамыч деч сайлыме индеш депутат кокла гыч кудытшо большевик-шамыч лийыныт.

Сталин йолташ „Петербургский пашазе-шамычын шке пашазе депутатшылан наказым“ возен.

Наказыште возымо улмаш: калыкым утарыме пашаште пашазе-шамычлан вождь лияш кӱлеш. Пашазе-шамычын кучедалмаштышт ик ӱшанле союзникышт гына уло—тиде кресаньык-шамыч. Дума тиде шемер-шамычын тушманыштын лагерьышт. Пашазе депутат-шамыч тушто пеш шагал улыт. Садлан лийын, нуно пашазе класслан знамяжым кӱшкӧ нӧлтышаш, тудым тушман вий деч сплоченный вий дене аралышаш улыт. Пашазе депутат тудым Думышко сайлыше шемер-шамычын требованийыштым трибуна гыч уло йӱк дене ойлышаш.

Тиде наказым Ленин лудын лектын. Тудлан наказым граница вес велыш колтеныт. Парижыште руш йылме дене лекше большевистский „Социал - демократ“ газетеш печатлашлан, Ленин тунамак наказым типографийыш колтен.

„Наказым“ колтышыжла Ленин ешарен: „Пеш вашке пӧртылташ!! Амыртылаш огыл. Тиде документым пеш сайын аралаш“.

Ленин „Правдан“ пашажым внимательно эскерен, редакцийыш письмам возгален.

1912 ий шыже-мучко да 1912 ден 1913 ийласе теле мучко „Правда“ редакцийыште Сталин ден Молотов йолташ-шамыч пашам ыштеныт. Нуно редакцийыш толшо пашазе-шамыч дене беседоватленыт, „Правдаш“ толшо письма-шамычым лудеденыт, колтымо заметка-шамычым тӧрлатылыныт, газетный страница-шамычын пробный оттискыштым лудеденыт.

Ик ийыште гына „Правда“ пашазе-шамычын 11.114 письмаштым печатлен. Нунын кокла гыч 2405 письмаже стачка нерген ойленыт.

Телым Сталин йолташ Ленин дене вашлияшлан да тудын дене партийын пашаже нерген кутырашлан граница вес велыш каен.

Иосиф Виссарионовичын Петербургыш пӧртылмекыже сыщик-шамыч эскереныт. Тудым адакат арестоватленыт.

Ленин тудын нерген пален налынат, Надежда Константиновна Крупскаялан „Правда“ редакцийыш письмам возаш поручитлен.

„Шергакан йолташ-шамыч, — возен Надежда Константиновна,— кызыт гына ойган уверан письмам нална. Тугай положений: кугу пеҥгыдылык да эше утларак солидарность кӱлеш“.

Тиде годым тюремщик - шамыч Сталин йолташым ондакысе деч чот эскереныт. Тудым пустынный, шып верыш, мӱндыр сибирский Северыш колтенытат, тужечын Петербургыш 1917 ийыште гына пӧртылын кертын.

Полиций большевистский пашазе газетым чот эскерен. Тудым петыреныт, редактор - шамычым арестоватлылыныт. Но газета „Путь Правда“, „Рабочая Правда“ лӱм дене уэш лекташ тӱҥалын. Редакций помещенийжым вашталтылын, у газетым у редактор подписыватлен, а пашазе-шамыч у вургемым чийыше тошто йолташыштым садак паленыт.

Империалистический война тӱҥалмек, кугыжан цензура большевик-шамычлан шке газетыштым печатлаш чарен.

Но „Правда“ шке пашажым ыштен.

Революций деч вара, „Правда“ газетын первый номержым лукташ тӱҥалмылан лӱ ий шумо кечын, Иосиф Виссарионович возен: „1912 ийысе „Правда“—тиде 1917 ийыште большевизмын сеҥымашыжлан неҥгыз пыштымаш“.

42

ЛУКОВ ПАЮ.

Йолташ-шамыч

(Ойлымаш)

Школа мучко звонок йўк йонгалте. Тунемше-шамыч верышкышт пурен шинчыч. Первый урок тӱҥалеш. Шымыше классыш математика дене туныктышо Арсений Петрович толын пурышат, чылан кынел шогальын, здоровитлышт, дежурный рапортым пуыш. Окна лишне шинчыше йошкар ӱпан Аркаш гына кынел шогалын ыш шукто, рапорт пумо годымат сумкаштыже пургед эртарыш. Туныктышын урокым тӱҥалмыже годым, воктен шинчыше Кости йолташыж деч „мо лиеш гала,“ манын ягысыш.

„Э-э, вет таче алгебра дене контрольный паша... Йӧршеш мондалтын. Но нимат огыл, кузе гынат лектына!“ — Аркаш семынже шоналтыш. Тетрадьшым почын колтыш — шинчажлан вигак „плохо“ перныш.

— Тидым кушкед кудалтышаш. Тӱсыжӧ ынже кой! — манят, „шыр“ гына шоктен кодо.

Туныктышо уравнениймлан задачым умылтарен пуышат, доскаш возаш тӱҥале.

— Кӧн уто ручка уло, мылам пуза! — Аркаш кынел шогале да йыр ончышт кычкырал колтыш.

— Сидоркин, ончычак ямдылаш кӱлеш ыле,— манын туныктышо замечанийым ышта.

— Мый шинчен омыл.

— Контрольный паша нерген ончычак увертарыме. Адак вет ручка эре кӱлеш, — туныктышо каласа.

— Да, мый тудым шонен ом кошт! — Аркаш ок шыплане.

— Аркаш чарне! — манит моло-шамыч.

— Мыйын уто ручкам уло, — манын Аркаш деч ончыл партыште шинчыше Вачий ручкам пуа. Аркашат семынже ала мом вудымалтен, возаш тӱҥале.

Класс шып лие. Возен пытарымеке адак икана задачын содержанийжым разбиратлышт. Вара пашалан пижыч.

— А-а, тидым кузерак ыштыман гала? Кости, кузе ышташ, каласыян! — Аркаш воктенсе йолташыжым тӱкалтыш.

— Шого, Аркаш, пешак мешает. Нимо тып от шинче. Тый сайын шоналтен ыште, — Кости йыштак пелештыш. Тудо задачылан пеш чот пижын. Аркаш шенгек савырнен ончале, тушто Изергин Илья тумна гай вуйжым пӧртыктыл шинча. Моло чыланат задачым решатлат. „Кузерак тидым ышташыже. Нимо шотымат ом му. Эй, пеш кӱлеш!“ — Аркаш семынже шонкала. — Шого, Арсений Петрович тышкыла толеш, ыштышын коймаш...“

— Ну, Сидоров, лектеш?.. — туныктышо парт деке толын шогалын йодо, Аркашын „шотлымыжым“ ончаш тӱҥале. Нимо дечат аптыраныдыме Аркаш койын йошкарга, то ошемеш.

— Задачын содержанийжым раш умыленат? Правилым шинчет? — молылан мешаяш огыл манын, туныктышо эркын йодо.

— Мый тунам толын омыл ыле... — Аркашын йӱкшӧ пыкшерак шоктыш.

— Прогулым ыштенат, теҥгечат урокышто сайын ыжыч колышт. Вара кузе ынде ыштена?.. — Арсений Петрович угыч сайын умылтарен пуа. — Вот тыге! Задача нелэ огыл. Сайын шоналте, — манын туныктышо моло - шамыч деке кая.

Аркаш шоныш, шоныш— нимат ок лек. Тудо уравненийым составитлен, задачым решитлен ок мошто, туныктышын умылтармыже годым вес паша дене „заниматлен“. Садланак задачым решатлен ок керт. Теҥгече Вачий пырля заниматлаш ӱжын ыле, модынак жап эртыш, умылен налаш ыш тӧчӧ. Теве Вачий решитленат пытара. „Шого, тудын деч йодам. Йолташ вет, полша“ — шоналта. Возыман тетрадь гыч яндар листам „шорт“ кушкед луктын, содор гына возалтышат, Вачийлан йыштак шуялтыш. Шке писын туныктышым ончале. Туныктышо ончылно ыле, Аркашым ыш уж.

П. Клюкинын сӱретше.

Вачий задачым решитлен пытарен, угыч проверятла ыле, ончыкыжо записка толын возо. „Адак Аркаш“ — шоналтат, содор лудын лекте да, тушанак тореш возалтен, мӧнгеш шуялтыш. Шкеже савырненат ыш ончал. Вашмут Аркаш кидыш огыл, Арсений Петрович кидыш вереште. Тудо ончен эртышыжла кагаз передатлымым ужын, шыман гына нале, лудын лекте:

„Вачий!

Кузе гынат утаре. Решенийым возен пу!

Аркаш“.

Вачийже тореш возен:

„Возен пумо дене полыш ок лий.

Сайын шоналтен решитле“.

— Ай-ай, Сидоркин! Тыгеже йӧршеш ок келшыс. Еҥын ямдым возен налын тунемаш ок лий. Шке шоналте! — мане Арсений Петрович.

Аркаш ик мутымат ыш пелеште. Вуйжым парт вак кумык ыштен шинчынат, пундыш гай шинча, Вачият то чеверга, то ошемеш.

* * *

Урок пытымӧнгӧ, Аркаш содор гына класс гыч куржын лекте. „Кырт-корт“ вургемжым руалтыш. Сайын чиенат ыш шого, тӱгат лектын шуо. Школа ончылно тудым кугурак капан, арава чуриян Илья йолташыже вучен шоген.

— Вот мо, Илья, тый мыланем полшо: Вачийлан ушым пуртена. Тудлан верчын таче „плохо“ логале. Вачий йолташ гай огыл,— манеш Аркаш.

— Вачий мыйымат „прогульшик“ манын пырдыж газетыш возен. Вес гана йолташым туге ынже возо!—Ильяже ойла.

— Айда кайышна! Корнеш авырена, — мане Аркаш. Коктынат мӧнгышт— „Патыр“ колхозыш кайышт. Вачият тудо колхоз гычак. Корно Осман корем гоч кая. Тудо коремеш Вачийым авыраш кутырышт.

... Тиде жапыште Вачий (тудо классный организатор) кечаш успеваемостьым графикыш отмечатлылеш. Графикыште чыла тунемшын успеваемостьшо раш пале.

— Аркаш „плохым“ пытараш ок тырше. Таче адак алгебра дене „плохым“ нале. Изергин прогулым ыштыл коштеш. Нунак дисциплиным нарушатлат. Тыгеже ме кудымышо класс дечын шеҥгелан кодына. Аркаш ден Изергин Ильям ончык луктaш тыршашна кӱлеш! — Вачий Кости йолташыжлан ойла.

— Мый ынде „плохым“ ик ганат ом нал. Кокымышо четвертьыште кум „плохо“ ыле. Кумышо четвертьыште чот тыршен тунемаш тӱҥальым, йолташ - шамычат полшышт, — Кости кутыра. — Ынде испытаниймлан виян ямдылалтам.

— Да, 7-ше классыште ик второгодникат ынже лий! — Вачий ешара.

Пашаштым пытарымеке, нунат мӧнгӧ каяш тарванат. Эша тунемше-шамычат чылан каен пытен огытыл. Школа гыч лектыч.

— Вачий, — манеш Кости, — мланде кошкен вет, айда Кугу ер воктеч йолгорно дене викак лектына.

— Лиеш, — пелештыш Вачий.

Шым-кандаш минут гыч Вачий ден Кости виклан вик „Патыр“ колхозыш шикшалтыч. Кече мотор. Юж яндар. Ер воктенысе чашкер, шке ӱмбачше теле вашакым рӱзалын, кычкыже лӧчен.

(Умбакыже вес №-ыште лиеш.)

Молан кава йошкарге лийын?

24 мартыште молан кава йошкарге лийын, тиде мо тугай явлений? Тыгай йодышан письма-шамыч „Ямде лий“ редакцийыш шуко пуреныт.

Тиде **северный сияний** лийын. Тыгай лиймашым „полярный“ сияний манаш гын чын лиеш. Вет тыгай сияний-шамыч Мландын кок полюс районлаштыже— северыште да югышто лиедат. Тудо полюс гыч тӱҥалын, полярный круг-шамыч марте да эше умбакат шарла. Нине областьлаште полярный сияний чӱчкыдын лиеда.

24 мартыште лийше сияний полюс деч пеш торашт (Московский, Рязанский, Воронежский областьлаште да моло вереат) лийын. Тиде верлаште сияний пеш шуэн лиеда. Природышто шуэн лийше тыгай явленийым вералан ӱшаныше пычкемыш еҥ-шамыч ужмекышт, ынде сар лиеш, кинде шочдымо ий толеш, „тӱнялан мучаш шуэш“, манын шоненыт. Тиде ганат, тыгай шонымаш лийын. Но тыгай ой чыла шонен лукмаш гына.

Полярный сияний мо гыч лиеш? Кече Младыш шокшым да волгыдым велэ огыл, но и материйын пеш тыгыде, шинчалан койдымо частичке-шамычым колта. Тудым карпускул маныт. Нине частичке-шамыч млaндын атмосферышкыже логалмек, тудын газше дене волгалтыт. Тыге атмосферыште „сияний“ лиеш.

Сияний-шамыч шукыж годым полярный областьлаште гына лиедат. Молан? А теве молан: Вет Мланде шар—магнит. А чыла магнит „магнитная поля“ (магнит йыр улшо пространствым тыге маныт, кушто магнитный вий-шамыч действоватлат) дене авырналтме улыт. Магнитный поля частичке-шамычлан Кече деч Младыш каяшышт мешаят. Но тиде чыла вере лийын ок керт. Полюс-шамыч районлаште тыгай чактартыш, мешаймаш лиймаш уке. Садланак вет, тушто частичке-шамыч Мланде дек лишемыт да тудын атмосферышкыже пурат.

Полярный сиянийын пеш яркий лиймыже да тораш шумеш шарлымыже Кече деч частичке-шамычын виян каймышт дене зависитла. 24 март жапыште нине частичке-шамычын потокышт пеш куатле лийыныт. Садланак вет полярный сиянийым средний широташте ужаш лийын.

М. Астров.

- Кече Мланде деч 332 ганалан нелэ, а Тылзе тудын деч 81,5 ганалан куштылго.
- Ик грамм водородышто 300 000 000 000 000 000 000 000 молекул-шамыч улыт.

Урок деч вара

Анаграмма

Осадка мый улам.
Ик буквамжым
„Л“ дене вашталтет—
Чевер саска лиям.

Колтен
БУЛЫГИН КУЗЬМА.
У-Тор'ял район,
Немда средний школа.

Метаграмма

„М“ дене—награда,
„П“ дене—машинаште.

Колтен
ЧЕМЕКОВ СЕРГЕИ.
Косолапово район,
Марий-Билямор НСШ.

Шкендан ответдам проверитлыза!

17 январьыште лекше „Ямде лий“ газетеш печатлалтше задача-шамычын ответышт

ЗАНИМАТЕЛЬНЫЙ КРУГ-ШАМЫЧ. Отлично тунемна, веселан канена!

МЕТАГРАММА. Ер—эр. Лыве—чыве.

ШАРАДА. По-пу-гай.

КАЛЫК ТУШТО. Лампе.

ЛОГОГРИФ. Курок—урок.

Чыла задачылан чын ответым колтеныт: Степанов Михаил (Йошкар-Ола), Афанасьев Василий (Морко район, „Победа“ колхоз), Иванов Иван (Морко район, Кумыж'ял НСШ), Эштыкова Елизавета (Шернур район, Коклала НСШ).

„Ямде лий“ газетым лудшо-шамыч!

Вес номер „Ямде лий“ газета 10 майыште лектеш.
Редакций.

Отв. редактор—И. М. МУЗУРОВ.

Уполн. Марглавлита № А—393. Йошкар-Ола, Маргосиздатын типографийже.